

Stanovisko
Útvaru dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska
z 21. apríla 2015 č. 1/2015
k použitiu Občianskeho zákonníka v spotrebiteľských obchodných
vzťahoch

Národná banka Slovenska, útvar dohľadu nad finančným trhom (ďalej len „NBS“), na základe ustanovenia § 1 ods. 3 písm. a) bodu 3 zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dohľade“) vydáva toto stanovisko:

Článok 1
Predmet a účel stanoviska

1. Toto stanovisko má poskytnúť dodávateľom finančných služieb vysvetlenie k uplatňovaniu ustanovenia § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka v znení účinnom od 1. apríla 2015, v znení zákona č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 102/2014 Z. z.“).
2. Stanovisko vysvetľuje aplikáciu tohto ustanovenia na záväzkové vzťahy, ktoré sú spotrebiteľskými zmluvami podľa § 52 ods. 1 Občianskeho zákonníka a súčasne obchodnými záväzkovými vzťahmi podľa § 261 ods. 6 Obchodného zákonníka tak, ako ju bude uplatňovať NBS najmä v rámci výkonu pôsobnosti podľa § 35e ods. 2 zákona o dohľade.
3. Stanovisko sa osobitne zaoberá aplikáciou ustanovenia § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka na
 - a. všeobecnú úpravu záväzkov podľa Obchodného Zákonníka,
 - b. zmluvu o úvere,
 - c. použitie ustanovení Obchodného zákonníka ako zmluvných ustanovení,
 - d. všeobecné obchodné podmienky (§ 273 Obchodného zákonníka),
 - e. vzťahu k osobitným sektorovým normám finančného trhu,
 - f. časovú pôsobnosť tohto ustanovenia.

Článok 2
Definície pojmov a skratky

4. Pojmy a skratky uvedené v tomto stanovisku majú význam, ktorý je definovaný v tomto článku. Definície ďalších pojmov a skratiek môžu byť uvedené priamo v texte, ak je to v danom prípade účelnejšie.

ZCP je zákon č. 566/2001 Z.z., o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch).

Smernica 93/13/EHS je smernica Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov.

Dodávateľ je osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy koná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti.

Spotrebiteľ je fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej činnosti alebo inej podnikateľskej činnosti.

Článok 3

5. Zákonom č. 102/2014 Z. z. bol Občiansky zákonník o. i. novelizovaný tak, že v § 52 ods. 2 sa na konci pripojila tretia veta, ktorá znie:

Na všetky právne vzťahy, ktorých účastníkom je spotrebiteľ, sa vždy prednostne použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka, aj keď by sa inak mali použiť normy obchodného práva.

V ďalšom texte sme použili skratku – pokiaľ píšeme o ustanovení § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka, myslí sa tým ustanovenie § 52 ods. 2 *tretej vety* Občianskeho zákonníka.

Pre prednostné použitie je potrebné splnenie troch kumulatívnych podmienok:

- 1) existuje právny vzťah, na ktorý sa majú použiť normy obchodného práva,
- 2) účastníkom takéhoto vzťahu je spotrebiteľ,
- 3) existuje norme obchodného práva konkurujúca úprava Občianskeho zákonníka.

Hneď na začiatku si prvú podmienku rozdelíme na dve skupiny:

- 1) vzťahy, na ktoré sa majú použiť normy Obchodného zákonníka a
- 2) vzťahy, na ktoré sa použijú iné normy obchodného práva.

6. Podmienka č. 2 – vzťahy, ktorých účastníkom je spotrebiteľ – nám z rozsahu ustanovenia § 261 Obchodného zákonníka vylúči vzťahy podľa odsekov 1 a 2, a teda zúži rozsah na vzťahy podľa § 261 ods. 6 Obchodného zákonníka (zvané tiež absolútne alebo obligatórne obchody). Záväzkový vzťah spadajúci pod § 261 ods. 6 Obchodného zákonníka, ktorého účastníkom sú spotrebiteľ a dodávateľ, budeme ďalej nazývať spotrebiteľským obchodným (záväzkovým) vzťahom.
7. Ďalšou časťou hypotézy je podmienka konkurujúcej úpravy Občianskeho zákonníka. Aplikácia tohto ustanovenia preto neprichádza do úvahy pri tzv. výlučnej úprave Obchodného zákonníka, teda v prípade, keď Obchodný zákonník upravuje vzťahy, ktoré v Občianskom zákonníku nie sú upravené.

Tak napríklad zmluva o úvere podľa § 497 ObZ je typovou zmluvou, ktorá nemá obdobu v Občianskom zákonníku. Zmluva o pôžičke, ktorá sa jej javí ako typovo najbližšia, má totiž odlišný predmet plnenia aj spôsob vzniku zmluvy. Preto sa na vzťahy, ktorých obsahom je záväzok veriteľa, že na požiadanie dlžníka poskytne v jeho prospech peňažné prostriedky do určitej sumy, a záväzok dlžníka, že poskytnuté peňažné prostriedky vráti a zaplatí úroky, použije osobitná úprava Obchodného zákonníka obsiahnutá v § 497 – 507 Obchodného zákonníka. Súčasne sa uplatní aj úprava Občianskeho zákonníka pre všeobecnú úpravu záväzkov (pozri ďalej bod 10).

8. Otázka, či nejaký inštitút je alebo nie je osobitne upravený, však môže byť sporná v prípade, kedy inštitút Obchodného zákonníka je osobitnou úpravou inštitútu Občianskeho zákonníka. Napríklad mandátna zmluva podľa § 566 Obchodného zákonníka je osobitnou úpravou príkaznej zmluvy podľa § 724 Občianskeho zákonníka, podobne komisionárska zmluva podľa § 577 Obchodného zákonníka je osobitnou úpravou zmluvy o obstaraní veci podľa § 733 Občianskeho zákonníka. To ale znamená, že táto úprava je konkurujúca, a teda sa má uplatniť úprava Občianskeho zákonníka. V tomto zmysle potom dodávateľ nemôže so spotrebiteľom uzavrieť napríklad mandátnu zmluvu, ale iba zmluvu príkaznú.
9. Dodávateľ môže v spotrebiteľskej zmluve primerane použiť ustanovenia Obchodného zákonníka, a to priamo uvedením textu alebo odkazom na konkrétne ustanovenie. Takéto ustanovenia sa však už nebudú považovať za zákonnú úpravu, ale budú podliehať ako individuálne nedojednané ustanovenia kontrole prijateľnosti podľa § 53 Občianskeho zákonníka. Súd by tak hypoteticky mohol v rámci kontroly obsahu štandardnej zmluvy označiť takto použité alebo odkázané ustanovenie Obchodného zákonníka za neprijateľné. Tento záver považujeme za vyhovujúci, nakoľko podobná situácia nastala aj v prípade RWE Vertrieb¹, kedy zmluva odkazovala na predpis, ktorý sa na danú vec svojou pôsobnosťou nevzťahoval. Podstatné v tomto prípade totiž je, že norma sa neuplatňuje ako zákonná, ale ako zmluvná úprava; potom sa neuplatní výnimka z prieskumu neprijateľnosti pre zmluvné podmienky odrážajúce záväzné zákonné alebo regulačné ustanovenia podľa č. 1 ods. 2 smernice 93/13/EHS.
10. V prípade tzv. komplexnej úpravy, kedy Občiansky aj Obchodný zákonník upravujú daný inštitút, sa uplatní úprava Občianskeho zákonníka. Sem patria najmä ustanovenia o premlčaní, zodpovednosti za škodu, zmluvnej pokute, ručení, uznaní dlhu, odstúpení od zmluvy, plnení dlhu, čiastočnom plnení.

¹ Rozsudok RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180

Považujeme za vhodné zdôrazniť, že v rámci jedného záväzkového vzťahu sa môže použiť viacero druhov úprav. Napríklad pri úverovej zmluve sa použijú ustanovenia § 497 – 507 ObZ ako výlučná úprava úverovej zmluvy ako zmluvného typu v Obchodnom zákonníku. Na otázky premlčania, následkov porušenia zmluvnej povinnosti a ďalších, teda tam, kde existuje konkurujúca úprava, sa použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka. Je to akoby obrátené pravidlo k ustanoveniu § 261 ods. 9 ObZ.

11. Osobitnou otázkou je použitie všeobecných obchodných podmienok v spotrebiteľských obchodných vzťahoch. Keďže je úprava § 273 konkurujúca ustanoveniam Občianskeho zákonníka o zmluvách (§ 43 a nasl. Občianskeho zákonníka), toto ustanovenie Obchodného zákonníka sa nepoužije. Samotná prípustnosť použitia všeobecných obchodných podmienok však vyplýva z právnej autonómie subjektov a z nedostatku zákonného zákazu ich použitia². Použitie všeobecných obchodných podmienok navyše predpokladajú aj iné predpisy, napríklad ustanovenie § 53c Občianskeho zákonníka hovorí o zmluvných ustanoveniach obsiahnutých vo všeobecných obchodných podmienkach. Parciálne otázky, ako sú napr. inkorporácia všeobecných obchodných podmienok alebo prednosť priamych dojednaní, sú riešené právnou dogmatikou a judikatúrou.
12. Normy obchodného práva sú také právne normy, ktoré upravujú spoločenské vzťahy, ktoré právna veda označuje za obchodné³. Väčšina týchto vzťahov nebude spĺňať podmienku, aby sa jednalo o spotrebiteľský vzťah, prípadne vzhľadom k ich predmetu úpravy bude chýbať konkurujúca úprava Občianskeho zákonníka. Ako možný problém tu však vyvstávajú tzv. odkazové normy.
13. Odkazová norma stanoví, aby sa na situáciu, upravenú v jej hypotéze, použila iná, cieľová norma. V podstate tak rozširuje hypotézu cieľovej normy tak, že sa použije aj na vzťahy upravené v hypotéze odkazovej normy. Príkladom môže byť ustanovenie § 30 ods. 1 zákona o cenných papieroch, podľa ktorého sa zmluva o kúpe cenných papierov spravuje ustanoveniami Obchodného zákonníka o kúpnej zmluve, ak tento zákon neustanovuje inak.
14. V tomto prípade máme dve normy, jedna hovorí o použití Obchodného zákonníka, druhá o použití Občianskeho zákonníka. Je problematické určiť, ktorá norma je špeciálnejšou a teda bude mať prednosť. Systematický výklad tak neponúka riešenie a je potrebné siahnuť po iných výkladoch.
15. Z hľadiska historického (subjektívne teleologického) výkladu môžeme jednoznačne tvrdiť, že pôvodným cieľom doplnenia tohto ustanovenia bolo odstránenie výkladových nejasností ohľadom použitia Občianskeho zákonníka pri zmluvách o spotrebiteľských úveroch. Taktiež je možné povedať, že úmyslom presunutia tohto ustanovenia zo zákona o spotrebiteľských úveroch do Občianskeho zákonníka bola regulácia širšieho okruhu spotrebiteľských zmlúv. Úmysel meniť sektorovú reguláciu nepriamou derogáciou explicitných zákonných odkazov však nie je zrejмый.

² Csach, K. Štandardné zmluvy. 1. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 36

³ Okruhy týchto spoločenských vzťahov pozri napr. v Suchoža, J. Husár, J. a kol. Obchodné právo. Prvé vydanie. IURA EDITION, spol. s r.o.: Bratislava, 2009, na str. 56.

16. Je tak možné vysloviť všeobecné pravidlo pre vzťah § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka k odkazovým normám v sektorových predpisoch obchodného práva. Pokiaľ v osobitnom sektorovom predpise zákonodarca uviedol odkaz alebo priamo normu, upravujúcu niektorý aspekt záväzkového vzťahu, jeho vôľa jednoznačne smerovala k výslovnej úprave takéhoto vzťahu tam uvedeným spôsobom. Preto v prípade sektorových predpisov obchodného práva bude pravidlom podrobenie sa odkazu. Od konkrétneho znenia odkazu bude závisieť, či sa bude vzťahovať aj na všeobecnú úpravu takýchto záväzkov. Pokiaľ odkazová norma prikazuje iba použitie ustanovení určitého zmluvného typu Obchodného zákonníka, použijú sa tieto ustanovenia a všeobecné ustanovenia Občianskeho zákonníka. Pokiaľ by norma prikazovala použitie ustanovení Obchodného zákonníka, použijú sa ustanovenia celej tretej časti.
17. Ustanovenie § 261 ods. 7 Obchodného zákonníka, ktoré nemá obdobu v Občianskom zákonníku, je v prvej časti vyjadrením obecnjšieho pravidla „akcesorické vzťahy sa spravujú režimom všeobecnej úpravy hlavného záväzku“. V prípade záložného práva k cenným papierom sa v súlade s bodom 16 návrhu stanoviska použije odkaz uvedený v § 48 ods. 1 ZCP, podľa ktorého zmluva o založení cenných papierov sa spravuje ustanoveniami Obchodného zákonníka a Občianskeho zákonníka o záložnom práve, ak tento zákon neustanovuje inak. V prípade záložného práva k nehnuteľnostiam pri zabezpečení práv spojených s dlhopismi sme nenašli takú sektorovú úpravu, ktorá by bránila nahradeniu podľa § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka.
18. K časovej pôsobnosti. Ustanovenie § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka bolo novelizované zákonom č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri zmluvách uzatvorených na diaľku, konkrétne čl. II bodom 1. Ustanovenie čl. II bodu 7 vkladá do Občianskeho zákonníka novú devätnástu hlavu, označenú Prechodné ustanovenia k úpravám účinným od 13. júna 2014. Nový paragraf 879p znie: „*Ustanoveniami § 53 ods. 4 písm. s) a t), § 53 ods. 7 a § 614a sa spravujú aj právne vzťahy vzniknuté pred 13. júnom 2014; vznik týchto právnych vzťahov, ako aj nároky z nich vzniknuté pred 13. júnom 2014 sa však posudzujú podľa predpisov účinných do 12. júna 2014, ak nie je ustanovené inak.*“ V devätnástej hlave tak nie je upravená temporalita ustanovenia § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka.
19. Článok XIV zákona č. 102/2014 Z. z. upravuje jeho účinnosť nasledovne: „*Tento zákon nadobúda účinnosť 1. mája 2014 okrem čl. I, čl. II bodov 2 až 8, čl. III, čl. V bod 2, čl. VI, čl. VIII bodov 2, 4 až 6, 8 až 10, 19 až 24, 28, 31 a 36, čl. XII bodov 1 až 5, 12, 15 a 16, ktoré nadobúdajú účinnosť 13. júna 2014 a čl. II bodu 1, ktorý nadobúda účinnosť 1. apríla 2015.*“ Ústavne konformná interpretácia (zásada zákazu retroaktivity) z každej normy robí normu pôsobiacu iba do budúcnosti. Pokiaľ zákonodarca chce, aby norma pôsobila aj na vzťahy, ktoré vznikli v minulosti, musí tak učiniť dostatočne jasným spôsobom, ideálne zavedením nového režimu a mechanizmu uplatnenia týchto práv. Toto upresňuje čl. 9 ods. 4 Legislatívnych pravidiel vlády⁴, podľa ktorého „Vplyv navrhovaného zákona na právne vzťahy upravené doterajším zákonom treba do návrhu zákona zaradiť do časti označenej nadpisom „Prechodné ustanovenia“. To isté platí, ak časť ustanovení má časovo obmedzenú platnosť.“ Preto pokiaľ pre dotknuté ustanovenie chýba takáto úprava časovej pôsobnosti, máme za to, že uvedené ustanovenie sa použije

⁴ Rovnako čl. 6 ods. 4 Legislatívnych pravidiel tvorby zákonov č. 19/1997 Z. z. v znení uznesenia NR SR zo 6. novembra 2008 č. 1146

iba na právne vzťahy, ktoré vznikli najskôr 1. apríla 2015. Právne vzťahy vzniknuté pred 1. aprílom 2015 sa budú naďalej posudzovať podľa dovtedy platných predpisov.

Článok 4
Záverečné ustanovenie

20. Toto stanovisko predstavuje právny názor útvaru dohľadu nad finančným trhom. Tento právny názor bude uplatňovaný pri výkone dohľadu a vedení prvostupňových konaní zo strany útvaru dohľadu nad finančným trhom.
21. Toto stanovisko sa uplatňuje odo dňa jeho schválenia výkonným riaditeľom útvaru dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska.

V Bratislave, dňa 21. apríla 2015

Ing. Vladimír Dvořáček v. r.
člen bankovej rady, výkonný riaditeľ
útvaru dohľadu nad finančným trhom